

Tarptautiniam komunizmo teismui turime ką pasakyti

Tęsinys iš Nr. 34 (09.17d.)

Tarptautinis komunizmo teismas — kelias į teisingumo atkūrimą Europoje

ONA VOVERIENĖ

Pradžios šešiasdešimčiai metų po Antrojo pasaulinio karo iki šiol pasaulis tebeskaičiuoja savo aukas ir praradimus. Tiesa, jau suskaičiuotos aukos ir praradimai, patirti dėl fašistinės ir nacistinės ideologijos bei jų sukeltos II pasaulinio karo. Nuernbergo teismas nubaudė karo nusikaltėlius ir atkūrė teisingumą. Nacistiniai nusikaltėliai iki šiol vis dar ieškomi ir teisiami. Tačiau ne mažesnis nusikaltėlis — rusiškasis komunizmas ir komunistų partija, kaip represinė struktūra, išžudiusi okupuose šalyse per 110 mln. žmonių (Stephane Courtois ir kt. *Juodoji komunizmo knyga*. Paris, 1997 m., p. 14; rusų kalba; Cit. *Antikomunistinis kongresas ir Tribunolo procesas*. V., 2002, p. 915), iki šiol ne teisiami, nesmerkami ir vaikšto pakėlę galvas, kaip pasaulio teisuoliai.

Kodėl taip yra? Ir kodėl taip atsitinka?

Viena priežasčių yra ta, kad pasaulį ir žmonių sąmonę valdo mitai bei nusistovėjusios negriaunamos paradigmos. Vienas tų mitų, pavergęs žmonių sąmonę dar nuo Cezario laikų, kad nugalėtojų niekas neteisias. Todėl pasaulis ir neteisias komunizmas. Jau 50 m. po komunistų partijos padarytų ir iki šiol daromų šiurpių nusikaltimų. Todėl komunistų daromos piktadarybės plinta pasaulyje, kaip beprotybės epidemija, ir juo toliau, tuo daugiau gerbėjų islamo šalyse randa komunizmo idėjas. Jos neša pasauliui nužmogėjimą, šimtus tūkstančių mirčių, neapykantą, smurtą, maištus, agresiją ir sunaikinimą. Komunizmo šmėkla jau klaidžioja ne tik Europoje, bet ir visose žemynuose. Vilnietis Sigitas Rudzevičius, įvairių Europos ir Amerikos universitetų vizituojantis profesorius, Tarptautinės globalistikos komisijos narys, Romos klubo narys, kartu su Rusijos akademiniais disidentais

teistas 8 metams, patyręs sovietinius gulagus, puikiai išmanantis komunizmo bei antikomunizmo teoriją ir praktiką, į žurnalisto Vaidoto Žuko klausimą, kas organizavo teroristų ataką rugsėjo 11-ąją Amerikoje, atsakė, kad tą baisiausią politinio teroro aktą įvykdė teroristinis internacionalas. (Žukas V. „Dvidešimt kreivų peilių prieš globalizaciją“//*Respublika*. 2001, rugs. 19, p. 18).

Prof. Sigitas Rudzevičius nuomone, pasaulyje yra tik vienas internacionalas — socialistinis. Antiglobalistinis internacionalas, įkurtas 2001 m. pradžioje Rio de Janeiro, tai patvirtino ir irodė, kad nėra civilizacijų konflikto — islamo prieš krikščionis — tai tik socializmo teroro aktas prieš kapitalizmą bei „globalistikos širdį, finansinį jos variklį — New York Pasaulio prekybos centrą ir visą šią organizaciją“ (Žukas, ten pat).

Kas galėtų komunizmą sutramdyti? Tik Tiesa ir Teisingumas. Nes Tiesa yra galingesnė už melą, o Teisingumas — už piktadarybę ir neteisingumą.

Pasaulis tą jau pradeda suprasti ir vaduoti iš mitų vergijos. Jau pradeda formuotis antikomunizmo teorija ir antikomunizmo ideologija. H. de Balzakas mėgdavo sakyti, kad idėjas galima nuginkluoti tik kitomis idėjomis. Antikomunizmo teorija pasaulyje spčiai formuojasi. Jau ir *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* atsirado sąvoka antikomunizmas, o taip pat ir kitų sąvokų, kuriomis bandoma atskleisti komunizmo esmę.

Antikomunizmas atsirado Europoje XIX a. dešimtmiais kartu su komunizmo idėjų plitimu. XX a. antikomunizmas tapo viena ir nacionalinių išsivadujamųjų judėjimų atrama buvusio socialistinio lagerio valstybėms, pagrindine vienišiančia jėga, kovojant su socia-

Kaunas-1989

Nuotr. R. Požerskio

Kas galėtų komunizmą sutramdyti? Tik Tiesa ir Teisingumas. Nes Tiesa yra galingesnė už melą, o Teisingumas — už piktadarybę ir neteisingumą.

listine sistema. Tačiau tose valstybėse antikomunizmas neturėjo teorinių ir istorinių šaknų, o jo idėjos mus, gyvenančius už geležinės uždangos, iš Vakarų nepasiekdavo. Todėl ilgus dešimtmečius net trys kartos — nuo pat vaikų darželio, vėliau mokyklose ir universitetuose ugdytos, itaigaujant, kad komunizmas yra gėris, beveik visose socialistinio lagerio šalyse į valdžią susigrąžino komunistus, kurie dabar bando įtvirtinti amžiams komunistinius režimus atgavusiose nepriklausomybės valstybėse. Vyksta arši ideologinė kova už jaunimo protus. Tik tiesa ir teisingumas ga-

li juos įtikinti. Todėl dabar dviasine plotme reikėtų dirbti dviem pagrindinėmis kryptimis:

— plėtoti antikomunizmo teoriją, atkurti jo istoriją, tobulinti jo tyrimų metodologiją;

— o praktinėje jo struktūrinėje dalyje — inicijuoti Tarptautinį komunizmo teismą Europoje, pasmerkiant komunizmą, kaip nežmonišką ideologiją, ir komunistų partiją, kaip nusikalstamą represinę struktūrą, atsakingą už 110 mln. žmonių pasaulyje išžudymą. Tik taip bus atkurtas Teisingumas;

— abi pastangos ir komu-

nizmo teorijoje, ir jo kelyje į Tarptautinį komunizmo teismą Europoje plačiai propaguoti mokyklose ir aukštojo mokslo sistemoje, skleisti jų naujoves ir patyrimą per visas įmanomas žiniasklaidos priemones.

Antikomunizmo teorijoje kol kas dar nedaug padaryta. Žymiai daugiau nuveikta Vakaruose, bet ta informacija dar sunkiai mus pasiekia. Kaip parodė antikomunizmo publicisto Viliaus Braženo tyrinėjimai, po Antrojo pasaulinio karo antikomunizmo idėjos pirmiausia pradėjo viešai plisti JAV. Pirmas antikomunistas

John Birch (1918–1945) — misionierius Kinijoje, dirbęs ten nuo 1936 m., tuoj po Antrojo pasaulinio karo kinų komunistų buvo žiauriai nužudytas. Tačiau jo idėjos rado atgarsį jo tėvynėje — Amerikoje. 1958 m. Indijanapolje buvo įkurta antikomunistinė „John Birch“ draugija. Jos įkūrėjas buvo John Welch. Tą organizacijai priklausė ir Vilius Braženas, dabar grįžęs į Lietuvą mums padėti įveikti komunizmą. Antikomunistiniame judėjime Amerikoje aktyviai dalyvavo Patrick Buchanan, Thomas Joseph Lein, Barry Goldwater, o JAV prez. Ronald Reagan pirmasis Sovietų Sąjungą įvardijo, kaip blogio imperiją, ir darė viską, kad ji greičiau žlugtų.

Prancūzijoje, Sorbonos universiteto profesorė, daug metų studijavusi komunizmo teoriją ir istoriją Maskvoje, viena pirmųjų stovietologų, atskleidė pasauliui komunistų partijos vaidmenį Sovietų Sąjungoje ir komunizmo esmę. 1993 m. Lietuvos spaudoje ji rašė: „Komunizmo laikais valstybės nebuvo, nes komunistų partija atliko valstybės funkcijas. Ir dabar, kai ta partija žlugo, neokomunistai, sumaniai pasinaudodami liberalia terminologija, visais įmanomais būdais stengiasi stabdyti valstybės kūrimo darbą Lietuvoje. Tokia pozicija labai naudinga Maskvai“ (Fransuaza Thom. „Tik valstybė gali įvesti teisingą tvarką“//*Lietuvos aidas* — 1993, rugpj. 15, p. 1,6). Tame pačiame straipsnyje ji atskleidė ir komunizmo sąvokos esmę tokiomis žodžiais: „Jūsų visuome-

nė serga. Pagrindinis šios ligos simptomas — totalinė neapykanta žmogui, panieka artimui. Visa tai eina iš komunizmo ideologijos, kuri jums buvo brukama per prievartą visus tuos 50 metų. Komunizmas yra neapykantos sistema. Juk svarbiausia komunisto užduotis — surasti priešą ir jį sunaikinti. Jūs sugriovėte Lietuvoje komunistinę sistemą, tačiau komunistinis mentalitetas gyvas, jo taip greitai nepakeisi. Išgelbėti šią degradavusią visuomenės dalį yra neįmanoma. Prikelti šiuos žmones, atgaivinti jų dvasią nebėra vilties. Tiesiog reikia laukti, kol jie išmirs. Tai baisu“ (ten pat).

Tokios pat nuomonės laikosi ir kitas prancūzų politologas T. Benzanson, ir Europos demokratijos instituto direktorė politologė Irena Lasota. Pradedama taip mąstyti ir Rusijos intelektualai. Rusijos rašytoja Zoja Krachmalnikova komunizmą vadina „sergančios rusų sielos padariniu“. Per 1917 m. revoliuciją ir po jos išžudytą milijoną Rusijos žmonių. Žudymas tapo poreikiu. Žudymo mašina, užvesta Lenino ir jo bendražygių, Stalino laikais įgijo makabrišką pobūdį. Kiekvienais metais nužudytųjų skaičius didėjo geometrine progresija. Revoliucionieriai žudikai gimdė tokius pat vaikus. Pastarieji estafetę perdavė savo vaikams. Sovietų Sąjunga tapo didžiule kalėjimo zona žmonėms ir tautoms. Jos vadovai, užuot demokratinio principo į žmogaus teise gyventi, įtvirtino kitą principą — žmogaus teisę žudyti.

„Baisiausia, — teigia rašytoja, — jog nuo pirmųjų komunistų partijos dienų jos vadai genialiai suprato, kad svarbiausia — sukurti „mąstymo modelį“, pateisinantį visus komunistų nusikaltimus, sukurti naują sąžinę, į jos pamatą dedant smerdiakovišką logiką — viskas leidžiama, kas padeda partijai“ (Krachmalnikova Z. „Mež nami krovavij angel razdelenija“//*Literaturnaja gazeta*. — 1996, saus. 24, p. 3–4).

Šitas mąstymo modelis sovietiniame gete tapo privalomas ne tik partijos nariams, bet ir visai visuomenei. Galinga komunistinės propagandos mašina, šimtus kartų pranokstanti gebelsiškąją, ir jai pavaldus švietimas, mokslas, visa kultūros sistema pasiekė savo tikslą — žmonėms tarsi antroji oda „prieaugo“ naujas mąstymas ir naujoji „sąžinė“. Žinduolių klasifikacijoje atsirado naujas padaras — *homo sovieticus*. Komunizmas tapo religija, iš krikščioniškosios religijos išstūmusia jos turinį, cerkvę paverčiusia tik kulto apeigų atlikimo struktūra. Leninas ir Stalinas

Nukelta | 2 psl.

Vienas tų mitų, pavergęs žmonių sąmonę dar nuo Cezario laikų, kad nugalėtojų niekas neteisias. Todėl pasaulis ir neteisias komunizmas.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Kelias į teisingumo atkūrimą Europoje

- Komunistinių režimų istorijos tyrimai • REQUIEM •
- Netiesia, kad viskas praėina • Koršunovas ir Černiauskaitės „Sliding Luche“ • Noras būti poetiškai pamišusiam

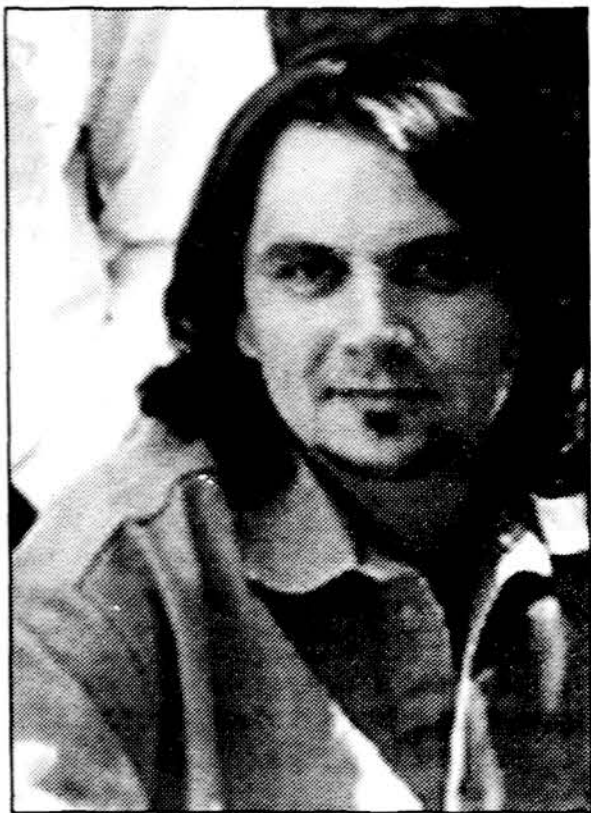
Vilnius-1991

Nuotr. Jono Kuprio

Užrašai iš Provincijos VIII

STASYS GOŠTAUTAS

Koršunovas ir Černiauskaitės „Sliding Luche” Cambridge, MA

Oskaras Koršunovas

Laura S. Černiauskaitė

Sunku tikėti, kad jauna, vos 29 metų, rašytoja ir dramaturgė, jau išauginta nepriklausomos Lietuvos, Laura (ne pagal Petrarką) Sintija(sic) Černiauskaitė turėjo savo dvigubą debiutą Harvard universiteto teatre, Zerrow Arrow Theatre, dalis žymaus American Repertory Theatre. Tai įvyko rugpjūčio 18 ir 20 d.

Dar labiau stebėtina, kad jos spektaklio „Liučė čiuožia”, Rašytojų sąjungos leidykla, 2003 (angliškai „Sliding Luche”) režisierius buvo Oskaras Koršunovas, o aktoriai – Amerikos studentai ne per seniausiai baigę ketverių metų Maskvos Stanislavskio teatro mokyklą (Moscow Art Theatre School USA). Tai dalis festivalio, pavadinto „Artsland Festival” ir pastatyto „Studio Six”.

Tarp Makedonijos ir Rusijos Lietuvai teko gan garbinga vieta, o publikos komentarų, Koršunovo spektaklis buvo įvertintas su entuziazmu ir kaip kažkas neįprastai nauja. Ne mažiau buvo stebėtina, kad nepasirodė nei vieno komentaro vietiniuose laikraščiuose, nebuvo nei radijo, nei televizijos žinutės apie įvyki, o tai turbūt vasaros karščių kaltė. Bet, kiek supratau, jau sukasi mintys pakviesti režisierių kuriam nors sezonui.

Įdomiausia, kad informaciją apie šį įvyki gavau 24 valandą, kai jau spektaklis buvo rodomas Cambridge, ir tiesiog buvo neįmanoma suspėti nuvykti. Tai vis mūsų nerangumo dėka, net šiame interneto amžiuje. Elektroninį paštą gavau penktadienį apie šeštą valandą vakaro, bet dėl įvairių priežasčių negalėjau susitikti su režisieriais ir aktorais iki sekmadienio. O sekmadienį, mano nelaimėi, Oskaras staigiai sunegalavo ir buvo išvežtas į ligoninę. Pasimatyt asmeniškai neteko, labai gaila, bet kalbėjau su juo telefonu ir, kiek supratau, nieko baisaus nebuvo įvykę, manau, jautė saugesnę aplinką ligoninėje. Kodėl taip vėlai gavom pranešimą iš LB, aš nežinau, atrodo, kad ir jie jį gavo vėlai. Žinau tik vieną lietuvaitį, Harvard studentą, kuriam teko matyti spektaklį. Bet nei vienas mūsų bostoniškių negavo tos progos.

Apie Koršunovą esu rašęs prieš metus, tad šį kartą porą žodžių apie tą nepaprastą jauną rašytoją, kuris nerašo kaip mums įprasta. Paskaičius Laurą, matai, kad mūsų kalba turi nemažai ateities, kad galima kurti ir lietuvių kalba įdomią, skaitomą prozą. Ką galima parašyti per keturias dienas, rodo „Liučė čiuožia” pasiekimas, Maskvoje, Vilniuje ir Cambridge, Massachusetts. Štai ką pati autorė pasakė: „Per keturias dienas parašiau tą pjesę. ...Tarsi kamštį iššoviau... Tai tiesiog nedidelė, dvylikos scenų pjesė apie meilės paieškas. Apie nieką kitą aš ir ner-

ašau. Joje susiduria dvi kartos, jauni žmonės ir jų tėvai”.

Rodos nieko naujo, bet pas Laurą, tas viskas yra gan naujai ir gyvai parašyta... Vėdury... trečios scenos Liučė (turbūt Liucija, ar angliškai Lucy) seka pasaką apie vyšnias, ji tokia natūrali, ir viskas vyksta taip „normaliai”, kad negali net suabejoti, jog čia tikras epizodas su neplautom, pilnom pesticidų vyšniom, kurias prarija su kauliukais... Jos akys – „kaip vyšnios” – sako tekstas. Neatsimenu, ar su kauliukais.

Šių dienų problemos yra artimesnės ir patraukia daugiau, negu kokia nors sustingusi proza iš praeities, ir ne visada iš autentiškų atsiminimų. Lauros proza kalba į mus apie įvykius bei santykius tarp žmonių, vykstančius dabar–šiandien prie kaimyno durų ar kitame kambaryje, ir ji prasminga, jaudinanti savo kasdienybe, savo paprasta nemeluota teisybe. Viena tema gan aktuali ir vis naujai nagrinėjama, tai dviejų žmonių vienatvė, kurią taip puikiai aprašė Gabriel Garcia Marquez ir kuri mus supa iš visų pusių, kaip žmogaus neišvengiamas likimas. Iš kur Laura jau tiek žino apie žmogaus likimą?

Po „Liučė čiuožia” premjeros, Valstybiniame jaunimo teatre, rodos 2004, Laura trumpai pasakė: „Jaučiu didžiulį kaifą, kad mano kūryba kažkam reikalinga”. Bravo, jaunai merginai jau rūpi būti kažkam reikalinga! Kaip gražu. Tarp kitko, niekad negirdėjau žodžio „kaifas”.

Kitas šio spektaklio aspektas, ir aš čia nematau viską susumuoti, tai kai kurių lietuviukų menkumo bruožai, gan išradingai aprašyti. Štai ką rašo Laura: „Tu bailys ir idiotas. Penkerius metus nesugebi padaryti vaiko.” Ta teisybė jai kainuoja „O, primuš mane, primuš! Gal pagaliau patirsiu orgazmą!” Kiek vėliau, jau skrybų momentu, Feliksas pripažįsta, kad visi jį palieka ir Liučė jam paaiškina: „Nes tu nepakeliamai lengvas. Nepakeliamai patogus. Šalia tavęs nelieka ką veikti. Aš nemoku taip gyventi”. Ir paskui, ateina gran finale, „anagnorisis”, „Tu – idealus vyras”. Sako ji ironiškai. Feliksas prisipažįsta „Tau nuobodu su manimi? Liučė (švelniai, tarsi atsiprašydama). Nepaprastai... Feliksas (pravirksta.) Man... irgi...”

Taigi, vienatvė minioje ir televizijos triukšmo kambaryje, ir dviejų žmonių nuobodūs susitikimai, vienintelis gyvenimas, kuris turėtų būti daugiau vertas. Pjesė spontaniškas sensualumas skamba autentiškai, nieko neperdėta, gal per daug sudramatinta, bet kiekvienas žodis pakankamai vertingas, o tų žodžių mažai, kad būtų laiko juos suprasti ir racionaliai išsprasinti, bet toli gražu tai ne muilo operos ištrauka.

***Paskaičius Laurą, matai, kad mūsų kalba turi
nemažai ateities, kad galima kurti
ir lietuvių kalba įdomią, skaitomą prozą.***

Leidiniai

Noras būti poetiškai pamišusiam

Šių metų vasarą, perskaitęs kelis linksmus romanus, gaivinausi ir dviejų avangardinių poetų rinkiniais: Mariaus Buroko Būsenomis ir Romo Daugirdo *trimis metrais už niekad*. Ir juose pasitaikė šamojingų netikėtumų. Kad ir R. Daugirdo „Laiko botage“: „Jau laikas gulti ant odos / pamilt beždžionę kuri groja / tavo šonkauliais“.

Kol kas minėsiu tik Būsenas. Ir jeigu antraštėje miniu „pamišimą“, tai tik todėl, kad Marius Burokas pradiniam eilėraštyje „Savęs apologija“ savo poeziją grindžia tuo, kad yra apstėtas „nesuvaldomo eilėiavimo berserko“. Parašėte šį skandinavų mitologijos „berserką“, tarp kitko, aiškina ir kaip šventąjį pamišimą.

Kita pastaba, nurodanti šio rinkinio jausmines versmes, paimta iš man nežinomos Orhan Pamuk *Juodosios knygos* ir vertiama iš anglų kalbos: „Kūrybiškumas dažniausiai paslėptas pyktyje, pyktyje, kuris paverčia mus nejautriais, tačiau gali pastūmėti ir veikti anksčiau išmoktais metodais: peiliais, šautuvais, nuodais, pasakojimo gudrybėmis, prozos formomis, eilių ritmu ir t. t.“

Kai šitaip intriguojantiai autorius pristato savo sielos užmojus, manai, jog turinyje ištisai vyraus furoras ir pyktis, ginklų žvanginimas, gyvenimo juodoji kronika... Su tuo susiduriu trečioje knygos dalyje. Eilėraštyje „Būseną“ minimas smurtas ir žmogžudystė. Deja, skaitant neišku, kas čia vyksta. Poetas irgi nėra tikras. Pagaliau prisipažįsta: „Bet tai tik žaidimas. / Žaidimas. / Nes nieko neskauda“. Ir gerai, kad yra sveikas. Gimė 1977 m. Vilniuje. Išleido rinkinį *Ideogramos*. Mielai perskaitau jo trumpučius naujų skaitomų knygų aptarimus, pastoviai spausdinamus *Literatūroje ir mene*.

Taigi be ypatingo užsiangažavimo – pusiau atsajai, pusiau tikroviškai – sudėtas ir III dalies ciklas „Tie, iš viršutinio kultūrinio sluoksnio“. Minimi Jėzaus žudytojai fariziejai, įvairaus gymio niekšai, rūkstantis pistoletas, žmoniu mušikai (primenantys M. Martinaičio eilėraščių „Sedevro užsakymas“ knygoje *K. B. įtariamai*). Yra ir toks šiurpus kūrinys „Aukotinas jaunuolis“, skirtas Helsinkui, su autoriui savu, bet man neišnarpliojama, išgyvenimu. Panašiai ir

„Steel Jacket“ kūrinys. Daug triukšmingo įniršio, pagiežos nūdienio blogio apnuoginimo. Tik maža meniško įtikinamumo, nes tų reiškinų vaizdavimas skamba kaip kaltinimas, skundas, rauda.

Kitose knygos dalyse yra apsciai ramesnių, linksmesnių realiųjų. Net ir per daug suprantamų. Iš to labo išsiskiria man kažkaip įstrigęs verlibras „Skalbykla“ – darbščių jaunų skalbėjų stebėjimas. Santūri erotika, taupi kalba. Temos pozityvumu dalykas primena šiuolaikinio amerikiečių poeto, kelių pirmaeilių premijų laureato, Billy Collins eilėraščių „The Waitress“. Vaiski žmogaus charakteristika lyrikoje visad žavi kur kas labiau nei abstrakti išradinga metaforika.

Pirmoje dalyje kai kurių pmišlingų eilėraščių skaitymui kliudo autoriaus polinkis reformuoti įprastą rašymą. Nieko neturiu prieš skyrybos ženklų nevertojimą. Bet autorius griebiasi lyg ir naujojiško triuko: sakinių užbaigęs tašku, kitą sakinių pradeda mažąja raide. Štai jautriame, nelaimingą meilę pavaizduojančiame verlibre „vėl šlapdri-

ba. ruduoja kambariuos“ rašoma: „ji klausia. / aš tyliu. už lango / ketvirtas metų laikas“. Rodos, menkniekis, bet kodėl kitur rinkinyje rašoma normaliai, kad ir tuose, šen ir ten knygoje išdėliotuose, vienos strofos „Interjeruose“, kur prie sutelkto vaizdo pagavos itin prisideda ir skyrybos ženklai. Tai juk kalbos priemonė, ir jos nuoseklus laikymasis lyrikoje yra vertybė.

Rašinėlių užsklesiu, pacituodamas rinkinio IV dalies satyriško ciklo „Lietuviai“ pabaigą: „Kasmet taip / mes uodai ir poetai / kankiname žmones“. O jei esi klausytojas, sakoma eilėraščio pradžioje, „per poezijos skaitymus / privalai ramiai sėdėti, / dėmesingas būti, / nes poeziją reikia gerbti, / juo labiau, / kuo nesuprantamesnė jinai, / kitaip atrodyti nekultūringas, / nepraustaburnis, ir kvailys, / dundukas ir atlėpaušis“.

Knygą išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla 2005 Vilniuje. Apipavidalino Romas Orantas, panaudodamas Ricardo Šileikos nuotraukas.

Pranas Visvydas

Netiesa, kad viskas praeina

Atkelta iš 3 psl.

Jog kiekvieno žmogaus kancija visados yra naujas ir nepakartojamas liudijimas, kas yra nužmogėjimas ir kas yra šviesusis tikėjimas savo Kūrėjo valia ir žmonių gerumu.

Taip, liudijimas, bet drauge ir rūstus perspėjimas: kad ir kaip tikėtume savaime vykstančia atgaila ir savaime nusileidžiančiu atpildu, kad ir kaip tvirtai žinotumėte, kad švytinčias žmogiškumas neapleidžia bendraamžių, tegul būna skir-

tas laikas ir išsigelbėjimo veiksmui, kurio pradžia yra įsitikinime: visus mus išgelbės tik amžinai būdraujanti sąžinė.

Sąžinė – žinia sau: apie Dalios Grinkevičiūtės (nuo žmogiškosios Golgotos) mums atneštą dvasios tvirtybę, apie suniekėjusiųjų šamokslą – pakirsti tikėjimą gėrio amžinumu, apie praradusius gebėjimą atskirti žmogiškumą nuo išsigimimo.

Tegul būna skirta bent valandėlė tavo gyvenimo – atpirkimo, išgelbėjimo žygiui, kuri

dabar pavadinu Dalios Grinkevičiūtės likimu. Žinoma, yra ne vienas žmogiškasis dokumentas, primenantis tūkstančius tokių atpirkimo ir išgelbėjimo žygių. Jų deka dar suspėjame paskutinį akimirksnį atsiminti, ko negalime nei savyje, nei pasaulyje sunaikinti – sąžinės balso. Svarbiosios, lemtingosios žinios sau. Neapkurškime šiai žiniai. Neapakime. Ir galėsime lengviau atsidusti vien tada, kada pajusime, kaip dienąnakt ima mausti kaltumo prezumpcija. Tokią kaltumo prezumpciją dar ir šiandien

išgyvena Vokietija, todėl ji turi galimybių nusigiedryti ir augti. Tokią kaltumo prezumpciją kaip juodąjį akmenį neša ir Lietuva.

Daugeliui šitoks žingsnis nėra nesapnuoja. O laiko šitam žingsniui vis mažiau. O kitokios išeities, nei šis žingsnis, nėra: arba išsigelbėjimas per kaltumo prezumpciją, tai yra sąžinės (žinios sau) atbudimą, arba kraupus žlugimas.

Tai kalbu ne aš. Tai kalba Dalios Grinkevičiūtės testamentas mums.

Komunistinių režimų istorijos tyrimai

Atkelta iš 2 psl.

dama pasirošimo branduoliniam karui planus ir atkreipsiu dėmesį – buvo pasirengta paaukoti 3 milijonus Lietuvos gyventojų nesudarant jiems jokių galimybių išlikti.

Suminėju tik dalį naujų plečiamų tyrimų ir juose sprendžiamų problemų. Iš tikrųjų yra padaryta žymiai daugiau – tai ir nusikaltimų žmoniškumui ir genocido teisinių problemų tyrimas¹, tai ir gilinimasis į politinių represijų traumų psichologiją², tai ir mėginimų kontroliuoti arba suvaldyti kultūros procesus ir nukreipti juos reikalinga linkme tyrimas³ ir t. t.

Negalima palikti nuošalyje ir šaltinių prieinamumo istorikams bei visuomenei klausi-

mo. Juk mes kenkiame patys sau, kuomet tylomis sutinkame su nustatytomis, tyrimų galimybės ribojančiomis taisyklėmis. Taip yra Lietuvoje ir manau ši problema aktuali kiekvienoje iš čia atstovaujama valstybių. Pagrindiniai – prieinamumo principai turi būti subordinuoti visuomenės teisei žinoti apie ją valdžiusią ir kontroliavusią sistemą, nes būtent manipuliavimo svertu žinojimas, vykdytų nusikaltimų slėpimo, o nepavykus paslėpti – pseudo teisinio ar ideologinio legitimizavimo būdu atskleidimas padeda suprasti ir kai kurias pokomunistinių šalių visuomenes kamuojančias problemas.

Pranešimas, skaitytas rugsėjo 4 d. „Vilnius 2005“ mokslinėje konferencijoje.

Išnašos

1. Kolkowicz, Roman. The Soviet Military and the Communist Party. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967; Kolkowicz, Roman. & Korbonski, Andrzej. Soldiers, Peasants and Bureaucrats: Civil-Military Relations in Communist and Modernizing Societies. London, Boston: G. Allen & Unwin, 1982; Nichols, Thomas M. The Sacred Cause: Civil-Military Conflict over Soviet National Security, 1917-1992. Ithaca & London: Cornell University Press, 1993; Perlmuter, A. & Leo Grande, W. „The Party in Uniform: Toward Theory of Civil-Military Relations in Communist Political Systems“, *American Political Science Review*, vol. 76 no. 4, 1982.
2. R. J. Rummel, Lethal Politics. Soviet Genocide and Mass Murder since 1917. Transaction Publishers, New Brunswick-London, 1990.
3. Gailienė D. Politinių represijų psichologiniai padariniai, *Genocidas ir rezistencija*, 2002, Nr. 2 (12), p. 122.
4. Kazlauskas E., Buvusių politinių kalinių psichologinis tyrimas, *Genocidas ir rezistencija*, 2002, Nr.

5. Kristina Ūsaitė, Kūrybinis sąjungos kaip ideologinės cenzūros mechanizmas Lietuvoje 1956-1980 metais, *Genocidas ir rezistencija*, 2005, Nr. 2 (18).
6. A. Streikus, Ideologinė cenzūra Lietuvoje 1956-1989 m., *Genocidas ir rezistencija*, 2004 m, nr. 1 (15), p. 43-67.
7. Kšanytė R., Sovietinės Lietuvos valdžios ir Pabaltijo karinės apygardos bei jos įgulių santykiai 1946-1962 metais, *Genocidas ir rezistencija*, 2005, Nr. 2 (18).
8. Žilinskas J. Nusikaltimai žmoniškumui ir genocidas tarptautinėje bei Lietuvos Respublikos teisėje, V., 2003.
9. Sunkių traumų psichologija: Politinių represijų padariniai, sudarytoja D. Gailienė, V., 2004; The Psychology of Extreme Traumatization: The Aftermath of Political Repression, Edited by D. Gailienė, V., 2005.
10. Matulytė M. Lietuvių fotografijos meno raida kultūros sovietizavimo kontekste (1958-1970), *Genocidas ir rezistencija*, 2005, Nr. 1, p. 7-34; Černeckaitė I. Sovietinė kino dokumentika Lietuvoje.